

Vaida Drukteinytė – humanitarinių mokslų daktarė, Klaipėdos universiteto Kalbotyros ir etnologijos katedros docentė.

Moksliniai interesai: semantika, sintaksė, kalbos kultūra; metafora.

Adresas: Herkaus Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda.

Tel. (8 46) 398 513 (darbo).

El. paštas: kek.hmf@ku.lt.

Vaida Drukteinytė: Ph. D. in Humanities, Associate Professor of the Dpt. of Linguistics and Ethnology, Klaipėda University.

Research interests: semantics, syntax, the culture of Lithuanian language; metaphor.

Address: Herkaus Manto str. 84, LT-92294 Klaipėda.

Phone: (8 46) 398 513 (work).

E-mail: kek.hmf@ku.lt.

Vaida Drukteinytė

Klaipėdos universitetas

DĖL BŪDVARDŽIO *DRAUGIŠKAS* REIŠMIŲ

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjamas lietuvių kalbos būdvardžio *draugiškas*, vartojamo įvairiomis reikšmėmis, taisyklingumo klausimas. Aptariama semantinė šio būdvardžio struktūra ir nevienoda jos interpretacija *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* ir *Lietuvių kalbos žodyne*. Remiantis *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* ir kitų šaltinių duomenimis, patikslinama semantinė būdvardžio *draugiškas* struktūra, aptariama jo vartojimo perkeltinėmis reikšmėmis problema, taisyklingumo požiūriu vertinamos naujos reikšmės „saugus“, „nekenksmingas“, „patogus“. Remiantis surinkta skirtingų funkcinių stilių medžiaga bei atliktos apklausos duomenimis, parodoma, kokia yra realioji dabartinė būdvardžio *draugiškas* vartosena ir kad dalis jo junginių, kuriuos kalbos vartotojai paprastai laiko netaisyklingais, nepažeidžia kalbos normos reikalavimų. Aptariamas atsirandančių naujų junginių, pvz., *draugiška restoranas*, *draugiška kuprinė*, (ne)galimumas bendrinėje kalboje. **PAGRINDINIAI ŽODŽIAI:** būdvardis, žodžio reikšmė, semantinis komponentas, metafora, metonimija, kalbos taisyklingumas.

Abstract

This article analyzes the proper use of various meanings of the adjective *draugiškas* ‘friendly’. It discusses the semantic structure of this adjective and its different interpretation in the *Dictionary of Modern Lithuanian Language* and in the *Dictionary of Lithuanian Language*. The semantic structure of the adjective *draugiškas* has been specified based on the data collected from the *Corpus of Modern Lithuanian Language* and other sources, the problem of its figurative use is discussed, and its validity from the stand point of proper usage of new

meanings such as „safe“, „harmless“, „comfortable“ is evaluated. The data was collected from various functional styles and the conducted survey shows the real use of the modern adjective *draugiškas*. In addition, it shows that some of the phrases used with this word that are indicated as incorrect by users, are not violating the norms of language use. The appropriateness of new phrases, such as *draugiškas restoranas*, *draugiška kuprinė*, is discussed. KEY WORDS: adjective, meaning of the word, semantic component, metaphor, metonymy, the norm of language.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/rh.v0i16.1013>

Viešosios erdvės kalboje pasitaiko junginių, kuriuose būdvardis *draugiškas* vartojamas ne įprastomis, o naujomis, iki šiol beveik negirdėtomis reikšmėmis „saugus“, „nekenksmingas“, „patogus“, „palankus“ ir pan., pvz.: *draugiškas internetas* (DI), *draugiškas namas* (DN, DAN), *draugiškas aplinkai automobilis* (DAA), *draugiškas aplinkai sietynas* (DS), *aplinkai draugiškas automobilių plovimas be vandens* (MO), *draugiškas kompiuteris* (DK) ir kt. Kartais tokie junginiai tampa kō ne logotipų dalimis, pvz.:

Kalbininkų užsimenama, kad kai kurių iš šių junginių¹ reikėtų nevar-toti (KB 7773²; Kaulakienė ir kt. 2010, 66), bet tiksliau šios reikšmės nėra įvertintos. Nors apie būdvardžio *draugiškas* vartoseną kai kuriais kitais aspektais yra rašę Arnoldas Piročkinas (1986, 74), Jonas Klimavičius (2008), specialių, aptariamajai problemai skirtų darbų nėra³.

Atmetant būdvardžio *draugiškas* reikšmes „saugus“, „nekenksmingas“ kaip netinkamas, be abejo, tūrimos galvoje tam tikros anglų kalbos būdvardžio *friendly* reikšmės (plg. *environmentally friendly* ar *nature friendly* „nekenksmingas, nedarantis žalos aplinkai“, *user-friendly* „patogus“, „saugus“ ar pan.). Tačiau, smulkiau nepatyrinėjus, negalima griežtai teigti šias reikšmes esant skolintines ir atmesti perkeltinio vartojimo galimybės. Gali-

¹ Paprastai minimos tik „saugus“, „nekenksmingas“ reikšmės, apie kitas neužsimenama.

² Skaičius žymi Valstybinės lietuvių kalbos komisijos interneto svetainėje teikiamos konsultacijos numerį, pvz.: KB 7773 – <http://www.vlkk.lt/lit/7773>.

³ Problemos naujumą ir aktualumą patvirtina tai, kad seniau leistuose kalbos taisyklingumui skirtuose darbuose (pvz., KPP; Paulauskienė 2000; KK 2003; Pečkuvienė, Žilinskienė 2005; Šukys 2006) šis klausimas iš viso nenagrinėjamas.

ma kelti hipotezę, kad būdvardis *draugiškas* šiomis reikšmėmis vartojamas ne tik dėl išorinių priežasčių, t. y. anglų kalbos įtakos, bet ir dėl vidinių kalbos dėsnų⁴. Norint tai išsiaiškinti, būtina išanalizuoti kuo daugiau dabartinės vartosenos pavyzdžių, nustatyti reikšmes, kuriomis vartojamas šis būdvardis, sintaksiniu semantiniu aspektu patyrinti perkeltinio vartojimo (ne)galimumą. Taigi šio darbo tikslas – sintaksiniu semantiniu požiūriu įvertinti būdvardžio *draugiškas* reikšmių „saugus“, „nekenksmingas“, „patogus“ taisyklingumą.

Atliekant tyrimą buvo taikomi substitucinis, lyginamasis, analitinis aprašomasis, komponentinės analizės ir iš dalies apklausos bei kiekybinės analizės metodai. Medžiaga buvo renkama iš *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (DLKT) ir įvairių interneto svetainių tekstų (*Google* paieškos sistema). Iš viso surinkta ir išanalizuota apie 4 tūkstančius⁵ pavyzdžių, kuriuose vartojamas būdvardis *draugiškas*, *-a*.

Buvo sudarytas specialus analizuojamos temos testas. Jame surašyti būdvardžio *draugiškas*, vartojamo įvairiomis reikšmėmis, junginiai, o respondentai buvo prašomi nustatyti jų taisyklingumą (pažymėti vieną iš šių variantų: „taisyklingas“, „greičiau taisyklingas“, „nežinau“, „greičiau netaisyklingas“, „netaisyklingas“). Iš viso apklausti 237 skirtingo amžiaus (18–69 m.) ir išsilavinimo žmonės⁶. Į testą specialiai buvo įtraukta perkeltinės reikšmės (perkeltinio vartojimo) pavyzdžių siekiant patikrinti iš empirinės stebėsenos kilusią prielaidą, kad kalbos vartotojai tokius atvejus yra linkę laikyti netaisyklingais.

Atliekant tyrimą, paaiškėjo, kad **žodynuose nurodomos būdvardžio *draugiškas*, *-a* reikšmės skiriasi**. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (DŽe) teikia tris jo reikšmes: 1. linkęs draugauti, draugus: *D. žmogus*; 2. gera linkintis, tarpusavyje sugyvenantis: *~os valstybės, tautos*; 3. neturintis oficialumo, bičiuliškas: *D. tonas*. *~os sporto rungtynės* (neįeinančios į pirmenybių sistemą). Kiek smulkiau aptariamojo būdvardžio reikšmės skaidomos *Lietuvių kalbos žodyne* (LKŽe): 1. būdingas draugui, bičiuliškas: *Draugiškas pasielgimas (...)*; *Draugiškas nusiteikimas savo draugų atžvilgiu yra draugiško lojalumo žymė (...)*; 2. draugus, linkęs draugauti: *Draugiškas*

⁴ Taip pat plg. Jakaitienė 2007, 35; Gudavičius 2013.

⁵ Galutinis skaičius (4087) nėra visiškai tikslus, nes DLKT pasitaiko pasikartojančių sakinių, kurių atmesti renkant medžiagą neįmanoma.

⁶ Daugiausia – įvairių specialybių nuolatinių ir iššestinių studijų universitetų ir kolegijų studentai.

žmogus (...); Man niekur neteko matyti taip draugiško, gražiai sugyvenančio jaunimo (...); 3. bendras: [Sutvėrimas] yra darbas draugiškas trijų personų deivystės (...); 4. neturintis kam būdingo oficialumo: Draugiškas tonas (...); Už šį nusižengimą ją teisė draugiškasis teismas (...); 5. sport. neįeinantis į varžybų sistemą: Taline įvyko draugiškos bokso rungtynės (...).

Lyginant tokių reikšmių išdėstymą, matyti, jog šiek tiek skiriasi jų interpretacija, pirmiausia – pagrindinės reikšmės apibrėžtis. Turint galvoje jos požymius ir skyrimo kriterijus (Jakaitienė 2009, 88–89; plg. Guda- vičius 2013), nuoseklesnė atrodo DŽe semantinė struktūra, nes čia kaip pagrindinė teikiama „**linkęs draugauti, draugus**“ reikšmė: *draugiškas žmogus* (<[žmogus] toks kaip draugas)⁷. LKŽe pagrindine laiko akivaizdžiai išvestinę reikšmę „būdingas draugui, bičiuliškas“: *draugiškas pasielgimas* (< *pasielgimas kaip draugo* < [žmogus] elgiasi kaip draugas). Surinkti vartosenos pavyzdžiai patvirtina, kad paprastai būdvardžiu *draugiškas* apibūdinamas **žmogus** (pradedant valkata, baigiant prezidentu), t. y. subjektas turi semantinę komponentą (SK)[+žmogus], pvz.: *čia kartais sutinku kokį labai draugišką valkatą iš Izraelio* (DLKT); *magas apsimetė nuolaidžiu, draugišku maestro* (DLKT); *susidūriau su betarpišku, draugišku, komunikuojančiu profesorium* (DLKT). Tekstyne nemažai tokių sakinių, kuriais išreiškiamas visos tautos (valstybės) ar jos atstovo draugiškumas – kaip tokie dažniausiai minimi vokiečiai, amerikiečiai, rusai, lenkai, airiai.

Iš kitų būdvardžio *draugiškas* reikšmių labiausiai išsiskiria LKŽe 3-ioji reikšmė „**bendras**“ (*draugiškas darbas, draugiškai austi*). Galima būtų svarstyti, ar tokia reikšmė vartojamo *draugiško* negalima darybiškai sieti su *draugė* (dar plg. Klimavičius 2008). Surinktose medžiagos analizė rodo, kad šios reikšmės pavyzdžių realiojoje vartosenoje yra nedaug, pvz.: *draugiškas visų darbas ir pastangos padėjo vienam sunkiai sergančiam berniukui* (DLKT). Vis dėlto kartais sunku pasakyti, kokią semą – veiklos bendrumo ar bičiuliško santykio – yra aktualizuojama, pvz.: *šie žmonės telktųsi į draugiškus sambūrius* (DLKT); *tai svarbiau nei tavo siūloma draugiška vakarienė* (DLKT).

DŽe, skirtingai nei LKŽe, 2-ąja reikšme išryškina **abipusio draugiškumo** santykį – jį paremia teikiami pavyzdžiai, kuriuose vartojami tik daugiskaitos formos daiktavardžiai (*draugiškos valstybės, tautos*). Tiesa, šiek tiek klaidina apibrėžties dalis „gera linkintis“ – ji lyg ir orientuoja

⁷ Taip pat plg. *draugiškas* – linkęs draugauti: *D. žmogus*; sinonimai: *draugis* „kuris greit susidraugauja“, *bičiuliškas* (*Bičiuliški santykiai*), *kolėgiškas* (Lyberis 2002, 88).

ne į tarpusavio sugyvenimą, o į vienakryptę palankumo poziciją, todėl greičiau būtų 1-osios, ne 2-osios definicijos dalis. Tačiau nelabai galima manyti, jog 2-ąja DŽe reikšme aktualizuojama sema [+žmonių grupė] arba [+visuomeninis darinys], o ne [+tarpusavio santykis], nes vieną SK [+žmonių grupė] arba [+visuomeninis darinys] vargu ar galima laikyti relevantišku atskirai būdvardžio *draugiškas* reikšmei teikti (plg. *draugiškas lietuvis (kam nors)* ir *draugiški lietuviai (kam nors)*; *mums draugiška valstybė* ir *mums draugiškos valstybės*). Tiksliau sakant, svarbūs yra abu SK [+žmonių grupė], [+tarpusavio santykis]. Tokius svarstymus paremia ir realiosios vartosenos (DLKT) pavyzdžiai: *kolektyvas (įskaitant ir darbdavį) buvo jaunas ir labai draugiškas*; *mokiniai svajoja apie draugišką mokyklos bendruomenę*; *patekau į linksmą, draugišką penketuką*.

Surinktų pavyzdžių analizė rodo, kad iš pagrindinės reikšmės metonimiškai yra išsirutuliojusi kita – „**būdingas draugui, bičiuliškas**“. Tokius atvejus galima būtų skirti į kelias grupes: kaip draugiška (-as) apibūdinama (-as) 1) kūno dalis, 2) išorinė ar vidinė žmogaus ypatybė, veiksmas ar elgsena apskritai, 3) žmonių tarpusavio veiksmas⁸.

Kaip galima įtarti, kūno dalis, kuri dažniausiai minima reiškiant draugiškumo santykį, yra *veidas*, pvz.: *vieno klieriko veidas jai liko draugiškas* (DLKT); *šnairavo į draugiškus merginų ir vaikinų veidus* (DLKT). Kiek rečiau draugiška yra *ranka* (rankos), dar rečiau – *širdis*, *glėbys*, *petys*, *akys*⁹, pvz.: *toji draugiška raumeninga ranka bus ištiesta trims Baltijos šalims* (DLKT); *meilė (...) vienodai užlieja ir draugiškas, ir abejingas širdis* (DLKT); *nematy jo, (...) apsieinančio be tavo draugiško glėbio* (DLKT); *jis paprasčiausiai ieško draugiško peties* (DLKT).

Natūralu, kad draugiškumą rodančios kūno dalies ar viso žmogaus veiksmas (gebėjimas) taip pat dažnai apibūdinamas būdvardžiu *draugiškas*. Šis santykis pirmiausia matyti iš žmogaus *šypsėnos* – tokio junginio pavyzdžių iš grupelės užfiksuota daugiausia, pvz.: *Fren atsakė jam draugiška šypsena* (DLKT); *kreivame jo veidelyje blėstelėjo draugiškas žinovo šypsnyš* (DLKT). Kitas regimasis požymis, iš kurio atpažįstamas draugiškumas, yra *žvilgsnis*, *gestas*, *mostas*, *žingsnis*, pvz.: *užtenka draugiško žvilgsnio ar šypsėnos* (DLKT); *ką tai reiškia: žmonių solidarumas (...), draugiškas gestas* (DLKT); *pakvietė vidun itin draugišku mostu* (DLKT); *yra bendrų draugiškų žingsnių* (DLKT).

⁸ Ši reikšmė greičiausiai yra išsirutuliojusi iš prieš tai aptartos antros tiesioginės reikšmės.

⁹ Straipsnyje pavyzdžiai rašomi iš eilės pagal jų vartojimo dažnį.

Įdomu tai, kad pagal vartojimo dažnį rega fiksuojamoms draugiškumo apraiškoms nenusileidžia ir klausia juntamas palankumo santykis: jį dažniausiai parodo balsas, žodis, tonas, pvz.: *grafo balsas buvo draugiškas, netgi užjaučiantis* (DLKT); *jie pradeda laiškus draugišku žodeliu „labas“* (DLKT); rečiau – juokas, šūksniai, klausimai, pvz.: *sunku nutiesti aiškią ribą tarp draugiško neįžeidaus juoko ir kandžios pašaipos* (DLKT); *mūsų grupė susižavėjimą reiškė draugiškais šūksniais* (DLKT); *manė pokalbį tokiais draugiškais klausimais ir baigti* (DLKT). Kartais nusakomas bendras įspūdis: draugiškas esąs kieno nors būdas (charakteris), požiūris, elgesys, nusiteikimas ar pan., pvz.: *tuometu gimę žmonės pasižymi maloniu, linksmu ir draugišku būdu* (DLKT); *ambasadoriaus Jakubėno taktas ir draugiškas požiūris* (DLKT); *draugiškas pirmųjų metų Rusdorfo elgesys* (DLKT).

Nagrinėjant pavyzdžius matyti, kad pasitaiko dar tolimesnio reikšmės nukėlimo atvejų – nusakoma ne žmogaus savybė, o jo veiksmo ypatybė, pvz.: *draugiškas rankos paspaudimas, linktelėjimas, paskatinimas; draugiški apkabinimai, pamojavimai, patapšnojimai* ir pan. Šiuos ir panašius atvejus tos pačios reikšmės lygmenyje išlaiko siejamosios semos, nurodančios ne ko kito, o žmogaus veiklą. Iš gana dažnai vartojamų junginių dar minėtinas *draugiškas vizitas*, pvz.: *nebuvo papročio keliauti iš rūmų į rūmus su draugiškais vizitais* (DLKT); *draugiškas (ppr. ginčų) sprendimas*, pvz.: *bendradarbiavimas yra draugiškas, išmintingas problemų sprendimo būdas* (DLKT); *draugiškas patarimas*, pvz.: *prašydavo draugiško patarimo* (DLKT) ir kt.

Kaip minėta, nemažoje dalyje analizuotų pavyzdžių būdvardžiu *draugiškas* yra nusakoma žmonių tarpusavio veiksmo ypatybė. Iš jų pagal vartojimo dažnį neabejotinai išsiskiria junginiai su daiktavardžiais santykiai ir ryšiai, pvz.: *kiti dėstytojai pavydėjo normaliai draugiškų mūsų dėstytojų santykių su studentais* (DLKT); *užmegs draugiškus prekybinius, kultūrinius santykius su užsienio miestu* (DLKT); *įsipareigojo skatinti draugiškus abiejų miestų gyventojų ryšius* (DLKT). Kadangi šie abstraktai yra puiki priemonė patiems įvairiausiems santykiams reikšti, jie vartojami visų funkcinių stilių tekstuose ir pagal vartojimo dažnumą kelis ar net keliolika kartų aplenkia kitus labai dažnai pasitaikančius junginius. Vienas pastarųjų yra *draugiškas bendradarbiavimas*, pvz.: *už draugišką abiejų šalių tautų bendradarbiavimą apdovanoju* (DLKT). Iš pavyzdžių matyti, kad palyginti gaūšios yra semantinės kalbėjimosi ir susitikimo grupės, pvz.: *draugiškas ir smagus pokalbis vis dėlto nepajėgė sušildyti* (DLKT); *susitikimas buvo draugiškas*

(DLKT). Iš kitų pavienių dažnesnių junginių minėtini tokie kaip *draugiškas bendravimas*, *susitarimas*, *kontaktas*; *draugiški žaidimai* (ne sportiniai); *draugiškas pasikeitimas nuomonėmis*; *draugiški mainai*.

Kaip jau sakyta, visais aptartais atvejais, kad ir esama tolimesnio reikšmės nukėlimo, nusakomas žmogaus (žmonių) veiklos pobūdis. Taigi kalbama apie subjektą ar objektą, kuriam vienaip ar kitaip yra būdingas SK [+žmogus].

Nagrinęjant surinktus realiosios vartosenos pavyzdžius, matyti, kad galima sudaryti atskirą semantinę grupę teigiamam **gyvūnų** santykiui apibūdinti. Tokie pavyzdžiai – tai metaforinio perkėlimo rezultatas: natūralu, kad gyvūnas, su kuriuo kasdien bendraujama ir kuris tampa kone šeimos nariu, yra sužmoginamas ir jam priskiriamos asmens savybės. Tiesą sakant, vertinant kai kurių gyvūnų, ypač šunų, elgesį, atrodo, kad nėra reikšmės perkėlimo ar metaforos išblėsimo, o žodžiai *draugas*, *draugiškas* yra vartojami tiesiogine reikšme (be SK [-žmogus], skirtumas tik tas, kad subjektui būdinga sema [-verbalinis bendravimas]¹⁰). Šiaip ar taip, palyginti dažnai šia bendrąja antropomorfizmo universalija (Ullmann 1970, 277; Pikčilingis 1975, 279)¹¹ apibūdinamas teigiamas įvairių gyvūnų santykis su žmogumi.

Kaip galima tikėtis, didžiojoje šios grupės pavyzdžių dalyje būdvardis *draugiškas* jungiasi su šuni reiškiančiais daiktavardžiais, pvz.: *draugiškus šunis gali laikyti tie žmonės, kurie jaučiasi gana vieniši* (DLKT); *Veimaro paukštšunis turėtų būti draugiškas, bebaimis, budrus ir paklusnus* (DLKT). Kaip draugiškos minimos tam tikros šunų veislės (belgų aviganis, valų terjeras, Sibiro haskis, erdelterjeras, samojedas ir kt.), pasitaiko itin aiškaus suasmeninimo, pvz.: *šis šuo turi puikų humoro jausmą ir su visais yra draugiškas* (DLKT). Tokių pavyzdžių itin gausu interneto svetainėse, skirtose šunų augintojams, pvz.: *draugiškas bei gražus šuo ieško savo šeimnininko* (GG); *dovanojamas linksmas ir draugiškas šuo* (SK); *[haskiai] draugiški su nepažįstamais* (BO); *draugiškiausių šunų dešimtukas* (DD). Be šunų, DLKT duomenimis, draugiškas gali būti *gyvūnas* (gyvūnėlis) apskritai, taip pat

¹⁰ Kad ši sema nėra labai svarbi, rodo pavyzdys *draugiškas nebylys* (dar plg. posakį *šuo – geriausias žmogaus draugas*).

¹¹ Plg. „Antropomorfinės metaforos stipriau susijusios su pagrindine žodžio reikšme ir todėl sutampa skirtingose kalbose“ (Gudavičius 2000, 91). Šio tipo metaforos universalumas matyti iš jos vartosenos dažnio įvairių funkcinių stilių tekstuose, žr. Kazlauskaitė 2009; Petrėnienė 2010; Juzelėnienė, Seredžiūtė, Šarkauskienė 2012; Jurgaitis 2013; Kvašytė, Papatėlytė 2013 ir pan.

delfinas, strazdas, žirgas, Tailando dramblys, jūros kiaulytė, katė, papūgėlė, žiurkė, ežys ir kt., pvz.: *strazdai – dori ir draugiški paukščiai* (DLKT); *delfinai – švelnūs, draugiški gyvūnai* (DLKT); [*Žuvinte*] *draugiškų kolonijų nebūna* (DLKT). Tačiau tokio ypatingo santykio, su koku aprašomi šunys, nesulaukia nė vienas kitas gyvūnas.

Taigi metaforinis aptariamų atvejų reikšmės perkėlimas sintaksiniu semantiniu požiūriu lietuvių kalboje yra galimas (skiriasi tik subjektai – semantiniu komponentu [\pm žmogus]¹²). Kadangi tokie pavyzdžiai yra taisyklingi ir gausūs realiosios vartosenos atvejai, jų ignoruoti negalima ir būtina teikti žodynuose kaip perkeltinio pavartojimo (reikšmės?) atvejus su žyma *prk.*

Analizuojant kitus surinktus pavyzdžius ir DŽe bei LKŽe teikiamas likusias būdvardžio *draugiškas* reikšmes, matyti tam tikrų nenuoseklumų (neproporcingumo). Sakysime, LKŽe skiria dvi reikšmes: 4. „neturintis kam būdingo oficialumo“ (*tonas, teismas*) ir 5. *sport.* „neįeinantis į varžybų sistemą“ (*rungtynės*), o DŽe abi šias reikšmes sudeda į vieną – 3. „neturintis oficialumo, bičiuliškas“ (*tonas, rungtynės*). Viena vertus, DŽe nemini *draugiško teismo*, nors tai dar nėra istorizmas (žr. toliau), o *draugiškos rungtynės* yra specialiosios leksikos dalis, kurią patogumo dėlei geriau būtų dėti atskirai; kita vertus, LKŽe paaiškinimas, kad *draugiškasis teismas* yra kai kas, kam nebūdingas oficialumas, yra mažiausiai netikslus.

Taigi kalbos praktikai būtų naudinga skirti siauresnes ir tikslesnes reikšmes. Pirmiausia, LKŽe 4-ąją reikšmę galima būtų praplėsti „neigiamo atspalvio“ arba „neigiamumo“ sema ir formuluoti kaip „**neturintis kam būdingo oficialumo ar neigiamumo**“. Tokia išvada darytina išanalizavus surinktus DLKT pavyzdžius, kurie rodo, kad nemažai sintaksinių būdvardžio *draugiškas* partnerių turi SK [*-oficialu*] arba [*-neigiamą*]. Prie tokio tipiško atvejo kaip *draugiškas tonas* (jį nurodo ir LKŽe, ir DŽe) galima pridėti tiek pat dažnai, DLKT duomenimis, vartojamus junginius *draugiškas šaržas*, *draugiškas išsiskyrimas* ir kiek retesnius *draugiška kritika*, *draugiški juokeliai*, *draugiškas arbitražas*, *draugiška dvikova*, *draugiški pasišaipymai*. Kartais kaip draugiška apibūdinama *ironija*, *konkurencija*,

¹² Dar plg. transformaciją: *Draugiškas žmogus (šuo)* [Dsk] → *Žmogus yra draugiškas (jaučia draugiškumą) žmogui* [Pr – Pcp, B, (Con)], *Šuo yra draugiškas (jaučia draugiškumą) žmogui* [Pr – Pcp, B, (Con)] (plačiau apie semantines funkcijas ir skirtingą jų interpretavimą žr. Jakaitienė 1988, 62–63; Sližienė 1994, 19–25; Drukteinytė 2003, 40–48; Levin, Hovav 2005 ir lit.; Drukteinis 2007 ir lit.; Jakaitienė 2009, 66–69 ir kt.).

prievolė, replika, minimi draugiški *debatai, ginčai, susikirtimai, pasipešiojimai, špytelėjimai*; užsimenama apie *draugišką pašiepimą, spyrij* ir pan.

Tiesa, dalis atvejų, iš pirmo žvilgsnio priskirtinų prie šios grupelės, iš tikrųjų negali būti laikomi taisyklingais, nes *draugiškas* ir kitas junginio žodis turi visiškai priešingų SK, priešingą konotaciją ir **semantiškai yra nesuderinami**. Turimi galvoje tokie junginiai kaip *draugiškas tyčiojimas, draugiška panieka* ar *pašaipa, draugiškos pajuokos, draugiškas įgėlimas* ir pan. Juos reikėtų taisyti kaip pažeidžiančius semantinės dermės dėsnį¹³, pvz.: *Petras, nusipirkęs „Žigulius“; tapo draugiškų pajuokų (= draugų pajuokų ↔ pasišaipymo) objektu* (DLKT); *sveikintojas eilėmis „pašlovindavo“ stojančiojo nuopelnus, – su humoru, draugiška pašaipta (= ironija¹⁴)* (DLKT); *Varanauskas (...) agituodavo apdairiai, veikiau su draugiška (= šiokia tokia, nežymia) panieka negu pikta* (DLKT); *išgirdau jos krykštavimą, draugišką tyčiojimąsi (= tyčiojimąsi, šaipymąsi) iš manęs: „Ei, baile, (...)“* (DLKT).

Žinoma, kai kada kontekstas rodo esant specialią sarkazmo, ironijos ar kitokią stilistinę motyvaciją, pvz.: *draugiški režimai*, pvz.: *ji [mūsų armija] turbūt labai didelė, palyginti su Baltarusijoje ir Kaliningrade dislokuotais taikingų ir draugiškų režimų pulkais* (DLKT); *draugiški banditai*, pvz.: *serialai apie draugiškus banditus ir milicininkus (...) jau tapo mėgstamu mūsų pensininkų teledesertu* (DLKT); *draugiški durtuvai*, pvz.: *draugiškų durtuvų saugomas (ir su jų pagalba) Zavgajevas buvo išrinktas Čėčėnijos respublikos vadovu* (DLKT). Retkarčiais perkeltinė ar priešinga reikšmė sufleruojama kabutėmis: *palaikyti ryšius tarp „draugiškų“ armijų* (DLKT); *per 1991-ųjų karą plačiai nuskambėjo istorija apie „draugišką ugnį“¹⁵* (DLKT) ir pan.

Kaip jau minėta, specialiösis (*sport.*) būdvardžio *draugiškas* reikšmės „**nejeinantis į varžybų sistemą**“ skyrimas LKŽe yra motyvuotas. Jį pagrindžia ir palyginti nemažas kiekis (beveik 4 proc.) DLKT pavyzdžių. Be abejo, dažniausiai vartojamas junginys yra *draugiškos rungtynės*, pvz.: *dar surengė draugiškas futbolo rungtynes tarp garnizono ir miesto* (DLKT), per-

¹³ Semantinio išderinimo atvejais (Gudavičius 1985, 32–33; Župerka 1997, 61) jų laikyti negalima, nes nesuderinamų SK yra gerokai daugiau.

¹⁴ Plg. *ironija* – „sąmojingas, pridengtos formos pašiepimas“ (DŽe).

¹⁵ Žinoma, tokiais atvejais norint tiksliai nustatyti, ar pagrįstai vartojamos kabutės ir pats būdvardis *draugiškas*, reikėtų platesnio konteksto, ypač turint mintyje analogiškus anglų kalbos pavyzdžius (plg. “If you come under **friendly fire** during a battle, you are accidentally shot at by people on your own side, rather than by your enemy. *An extraordinarily high percentage of allied casualties were caused by friendly fire.*” (Collins 2007, 532)).

pus retesnis *draugiškas mačas*, pvz.: *šachmatininkai žaidė draugiškus mačus su geriausiu Švedijos žaidėju* (DLKT), ir *draugiškas turnyras*, pvz.: *jie dar svarsto, į kurį draugišką turnyrą vykti* (DLKT). Keliolika kartų DLKT minimos *draugiškos varžybos*, pvz.: *per draugiškas varžybas dopingo testų nebūna* (DLKT), keletą – *draugiškos žaidynės*, pvz.: *išvykstant į draugiškas tarptautines žaidynes* (DLKT). Pasitaiko pavyzdžių, kuriuose būdvardis *draugiškas*, nors ir jungiasi su sporto šakos pavadinimu, greičiausiai turi ne šią specialiąją, o bendresnę bičiulystės reikšmę, pvz.: *kaimo vietovėse draugiškos imtynės leis jaunuoliams parodyti savo jėgą ir sužavėti gražiąsias žiūroves koviniu įkarščiu* (DLKT). Tokią interpretuotę paremia ir kiti panašūs junginiai, sakysime, *draugiškas imtynininkų susikibimas* (DLKT).

Kalbos praktikai patogų būtų skirti dar vieną specialiąją (*teis.*) reikšmę, ryškėjančią iš junginio *draugiškas teismas*, – „**derybinis, neturintis siekio nubausti**“ ar pan. Tiesa, jo pavyzdžių DLKT rasta tik keliasdešimt, pvz.: *kolūkio draugiškam teisme Vincą klausė, ar jis gailisi negražiai pasielgęs*. Tačiau klaidinga būtų manyti, kad šis junginys yra tapęs istorizmu ir būdingas tik sovietmečiui: kai kuriose Europos šalyse ir dabar veikia taip vadinama žemiausia teisingumo sistemos institucija (NOR). Kitas atskirės reikšmės skyrimo argumentas – siekiamybė išvengti dviprasmiškos padėties, o kad tokia yra, rodo atliktos apklausos rezultatai.

Didžioji dalis apklausoje dalyvavusių jaunuolių junginį *draugiškas teismas* žymėjo kaip netaisyklingą arba greičiau netaisyklingą, matyt, dėl anksčiau aptartos neigiamos subjekto konotacijos (*teismas* – [+neigiama]). Vyresnės kartos respondentai, atvirkščiai, šį junginį žymėjo kaip taisyklingą, nes greičiausiai žinojo sovietmečiu buvus tokią teismo formą. Tiesa, šiam „visuomeniniam organui, nagrinėjančiam nedidelius nusižengimus, ginčus ir kt.“ (LKŽe) pavadinti būtų geriau vartoti rūsį nusakančią įvardžiutinę formą – *draugiškasis teismas* (plg. *Trečiųjų teismas, Garbės teismas, ūkininkų teismas* ir pan. (LKŽe)), tačiau tai esmės nekeičia, nes ir sovietmečiu dažniausiai buvo vartojama paprastoji forma (Gudaitytė 2012; ŠA). Pastaroji pasitelkiama ir dabar norint pavadinti Europoje veikiančias derybų institucijas (NOR)¹⁶.

¹⁶ Galima manyti, kad, jei teste būtų buvęs junginys *draugiškasis teismas*, jaunėsios kartos atstovai jį būtų supratę kaip tam tikrą terminą, priskyre kokiam nors teismų tipui ir, galimas daiktas, kitaip vertinę jo taisyklingumą. Tačiau tokiu atveju reikėtų kalbėti apie terminų sudarymo dėsnius, terminizavimą ar tam tikrus psicholingvistinius aspektus, o tai jau visai kitas tyrimo objektas.

Paskutinė grupė, kurią galima sudaryti iš analizuotų DLKT pavyzdžių, yra tokia, kurioje būdvardis *draugiškas* vartojamas neminimomis žodynuose reikšmėmis. Daugiausia užfiksuota reikšmių „saugus“, „nekenksmingas“ pavyzdžių, sakysime: *kokias papildomas naudas jis gauna pirka-mas draugišką* (plg. *nekenksmingą aplinkai produktą* (DLKT); *lyderiams, diskutuojantiems apie aplinkai draugišką* (plg. *nekenksmingą subalansuotą pasaulio plėtrą* (DLKT).

Akivaizdu, kad tokiais atvejais aptariamojo būdvardžio sintaksiniai partneriai yra kitokie nei anksčiau analizuotuose pavyzdžiuose – jie tiesiogiai nėra susiję su žmogumi, jo veikla ir paprastai turi SK [-gyvas], kartais ir [+abstraktus]. Kaip matyti iš ankstesnės analizės, tai nebūdinga lietuvių kalbai. Net reikšmės perkėlimo ir formaliosios raiškos nebuvimo atvejais draugiškumo gavėjas (patyrėjas) yra žmogus, plg. *žmogui draugiškas žmogus* ir *[žmogui] draugiškas rankos paspaudimas*. Vadinasi, nėra vidinių kalbos galimybių būdvardžio *draugiškas* reikšmėms „saugus“, „nekenksmingas“ pateisinti – jas iš tikrųjų reikia laikyti skolintinėmis iš anglų kalbos¹⁷ bei griežtai taisyti, pvz.: *galima įsigyti niekuo neišsiskiriantį, bet aplinkai draugišką* (= *aplinkai nekenkiantį, ekologišką automobilį* (DLKT); *elektrocheminiai jutikliai, aplinkai draugiški* (= *aplinkai nekenksmingi, nedarantys aplinkai žalos procesai* (DLKT); *atsisveikintų su didele suma pinigų vien tam, kad būtų draugiški aplinkai* (= *nekenktų aplinkai, gyventų ekologiškai*) (DLKT); *žalasis plastikas: aplinkai draugiška* (= *saugi, aplinkai nekenksminga, aplinkai nedaranti žalos technologija* (DLKT) ir pan.

Įdomu tai, kad neretai kalbėtojai išsiduoda suprantą vartojantys netinkamus žodžius arba labai abejoją dėl jų taisyklingumo. Tai matyti iš tam tikrų saugiklių: skliausteliuose pateikiamo gero varianto, pvz.: *aplinkai draugiškas (nekenkiantis) vežimaitis* (DLKT), *aplinkai labiau draugiškiems (priimtiniems) produktams ir paslaugoms* (DLKT); aiškinamojo įterpimo, pvz.: *pastate, kuris, kaip dabar sakoma, yra draugiškas aplinkai* (DLKT); kabučių, pvz.: *stengiasi būti „draugiški“ aplinkai* (DLKT), „*vartotojui draugiškus*“ *modulius* (DLKT), *džiovintuvai mūsų rankoms taip pat nėra „draugiški“* (DLKT) ir kt. Nors taip sušvelninama klaida, tačiau vis tiek ji lieka neištaisyta ir yra platinama.

¹⁷ Plg. angl. *-friendly* combines with nouns to form adjectives which describe things that are not harmful to the specified part of the natural world: *Palm oil is environment-friendly* (Collins 2007, 532).

Sunkiau taisyti kitus atvejus – tuos, kuriuose būdvardis *draugiškas* vartojamas „**patogus**“, „**palankus**“, „**tinkamas**“ ir kitomis žodynuose nenurodytomis reikšmėmis. Remiantis anksčiau išdėstytais argumentais, jas taip pat reikėtų laikyti skolintinėmis¹⁸, pvz.: *sukurti vartotojui draugiškas (= patogias) e. studijų sistemas* (DLKT); *sukuria ekrane draugišką vartotojui (= patogią vartotojui, vartotojo norimą, vartotojui patinkančią ↔ draugiško vartotojo) bendravimo sąsają* (DLKT).

Galima manyti, kad svetimės kalbos reikšmė nusižiūrima ne tik iš nemokšiško, bet ir dėl vartotojiško patogumo: užuot sakius daug skirtingų variantų, kurie reikalauja ir išmanymo, ir savikontrolės, pasitelkiamas vienas, kad ir ne visai aiškios reikšmės, pvz.: „*Gardėsiui*“ *ypač sėkmingos buvo „draugiškų kategorijų“ (= sveikų / ekologiškų produktų? kategorijų) akcijos, kai duonos gaminiai derinami su „draugiškais produktais“ (= tinkančiais pagal... ↔ ekologiškais, sveikais? produktais ↔ gaminami derinant sudedamąsias medžiagas)* (DLKT); „*Pildyk*“ yra *draugiškas (= patikimas?) prekės ženklas* (DLKT); *spektaklyje režisierius D. Selteris muzikai draugiškas (= naudoja daugiau muzikos, pasitelkia muziką)* (DLKT). Taip atsiranda ne tik naujų klaidų, bet ir minties supratimo problemų (ypač neturint platesnio konteksto), pvz.: *paleido į rinką (...) Rinkevičiaus „draugiškus vekselius“ (= apdraustus? saugius? ↔ draugo Rinkevičiaus? vekselius)* (DLKT); *tokie draugiški pėstiesiems (= saugūs pėstiesiems? patys sustojantys prieš pėsčiuosius?) automobiliai bus pradėti gaminti masiškai* (DLKT); *toks „draugiškas rinkai“ (= atsižvelgiantis į rinką? veikiantis pagal rinkos sąlygas? pataikaujantis klientams? nepatikimas?) bankas gali sukelti „naują ekonomikos burbulą“* (DLKT) ir t. t.

DLKT sakinių, kuriuose būdvardis *draugiškas* vartojamas jam nebūdingomis reikšmėmis, palyginti yra mažai (apie 1 proc.). Deja, to paties negalima pasakyti apie interneto svetainių kalbą, net apie jose publikuojamus mokslo straipsnius ar dokumentus, pvz.: *skatintų pažangias, ekologiškai saugias technologijas ir aplinkai draugišką (= nekenksmingą) visų mūsų elgesį* (Čiegis, Gavenauskas 2005); *sveikas ir draugiškas (= nekenksmingas) aplinkai keliavimo būdas* (LAB), kitą dalykinę informaciją, pvz.: *mokyto-*

¹⁸ Plg. angl. *-friendly* combines with nouns to form adjectives which describe things which are intended for or suitable for the specified person, especially things that are easy for them to understand, appreciate, or use: *customer-friendly banking facilities* (Collins 2007, 532).

jų metodinė konferencija „*Atsakingo ir aplinkai draugiško* (= *nekenksmingo*) gyvenimo būdo link“ (PŠKC) ir kt.¹⁹

Iš įdomesnių atvejų minėtini tokie, kurie pagal reikšmės perkėlimą atrodo priklausantys tam pačiam modeliui, bet **taisyklingumo požiūriu vertintini skirtingai**. Pvz., junginiai *draugiški mažiui restoranai* (DM), *neįgaliesiems draugiškas universitetas* (DU) yra galimi turint mintyje metoniminį ryšį „restoranas < restorane dirbantys žmonės“, „universitetas < universiteto darbuotojai“ ir pan. Žinoma, šiais ir panašiais atvejais kalbama ne tik apie žmones, bet ir apie aplinką apskritai (kiek ji pritaikyta ir patogi mažiems, neįgaliesiems). Ši semos [+žmogus] galimybė leidžia suvokti juos kaip taisyklingus. Tačiau rasta ir tokių junginių, kurie iš pirmo žvilgsnio yra panašūs, bet taisyklingumo požiūriu vertintini skirtingai, plg. *mažiems draugiški restoranai* ir *draugiškas namas optimistui*. Pastaroji konstrukcija yra kitokių sintaksinių ryšių ir jos paaiškinti negalima nei metonimiškai, nei metaforiškai (metafora negalima dėl dalykinio stiliaus reikalavimų). Kadangi čia kalbama apie namą, tam tikru požiūriu tinkantį optimistui, šį junginį, kaip ir kitus panašius, būtina taisyti: *draugiškas* (= *ekologiškas, saugus, šiuolaikiškas* ar pan.) *namas optimistui*.

Nepasakant antrojo dėmens – kam kas nors yra draugiškas – ir įsivaizduojant pagal bendrąjį modelį numatytąjį *žmogui*, kartais galima (ne)pagrįstai įžvelgti metoniminio (kartais metaforinio) perkėlimo galimybę: *draugiški žmonės internete* > *draugiškas internetas* (DI). Tačiau toks modelis pavojingas tuo, kad perkeltinę reikšmę galima įžiūrėti ten, kur jos nėra. Sakysime, junginiu *draugiškas internetas* apibūdinamas jo saugumas moraliniu ir apsaugos buvimo požiūriu, o ne teigiamas juo bendraujančių žmonių santykis. Panašių asociacijų gali kilti ir interpretuojant tokius junginius kaip *draugiškas autobusiukas* (DA) ar *draugiška kuprinė* (DKK). Abiem šiais atvejais bandoma kurti suasmeninimo išpūdį – daiktams nupiešiama šypsena:

¹⁹ Galima daryti prielaidą, kad tokių atvejų ateityje gerokai daugės ne tik dėl „prestižinių“ kalbų įtakos, bet ir dėl technologijų raidos. Lyg ir nuoseklu, kad įrenginiams, kurie turi daugybę tik žmogui būdingų ypatybių, apibūdinti pasitelkiama antropomorfinė leksika. Taip atsiranda tokie junginiai kaip *talentinga technika*, *protingas aparatas* ir pan. Globalėjant pasauliui, vienodėjant kalboms ir dominuojant vartotojiškam požiūriui, kalbinių universalijų galia dar labiau didėja ir saviti negausių kalbų bruožai yra gožiami vieno bendro visuotinio dėsnio, kuris iš kalbos vartotojo nereikalauja papildomų proto pastangų.

Vis dėlto tapatinti verbalinių ir neverbalinių ženklų negalima: šypsena simbolizuoja daikto patogumą ar kokį nors kitą teigiamą požymį, nebūtinai draugiškumą. Kalbinė analizė rodo, kad *draugiškas autobusiukas* gali būti atsiradęs metonimiškai (*draugiški autobuso vairuotojai ar kiti autobusų firmos žmonės > draugiškas autobusiukas*), tačiau šito reikšmės perkėlimo modelio negalima pritaikyti junginiui *draugiška kuprinė*: šypsena lyg ir bandoma orientuoti į metaforą, tačiau funkcinio stiliaus reikalavimai suasmeninimo galimybę atmeta. Vadinasi, piešinyje šypsena gali likti, tačiau žodį, apibūdinantį reikiamus kuprinės požymius, reikėtų rinktis būdingesnę lietuvių kalbai, pvz., *nesunki, patogi, šiuolaikiška*, t. y. atitinkanti įvairius dabarties reikalavimus, ar pan. Žinoma, kurio nors laisvesnio funkcinio stiliaus tekste suasmeninimas gali būti pagrįstas ir tinkamas (ypač kalbant apie vaikų reikmenis), tik svarbu nepersistengti ir nepratinti vaikų iš mažens prie „visagalio“ būdvardžio *draugiškas*, nes jis stumia kitus galimus raiškos variantus.

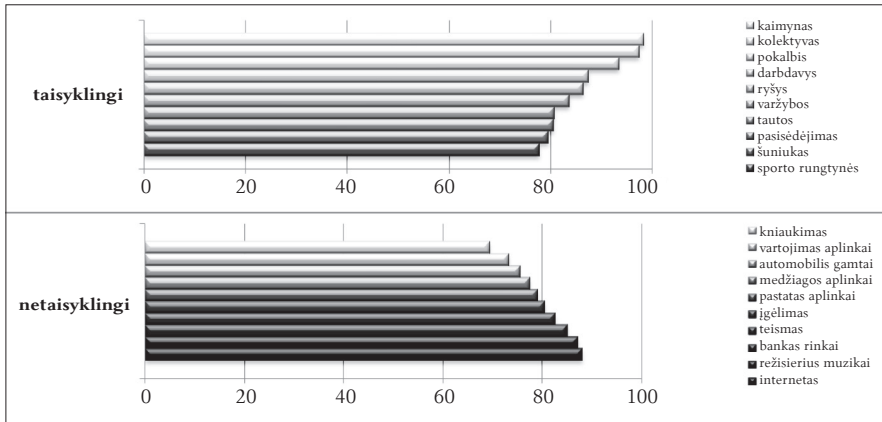
Įdomūs realiosios būdvardžio *draugiškas* vartosenos tyrimo **duomenys, gauti atlikus kalbos vartotojų apklausą**. Iš jos matyti, kad didžiajai daliai iš 237 respondentų aiškesni yra tik keli pavyzdžiai. Kaip ir galima tikėtis, pirmiausia tai pagrindinę reikšmę iliustruojantis junginys *draugiškas kaimynas* – jį taisyklingu (T) laiko 91,6 %²⁰ apklaustųjų (greičiau taisyklingu (GT) – 6,7 %, greičiau netaisyklingu (GN) – 0,4 %), 1,3 % teigė nežinantys, kaip vertinti (NŽ), ir nebuvo nė vieno, kuris laikytų jį netaisyklingu (N). Toliau pagal taisyklingumą aiškiausias yra junginys *draugiškas kolektyvas* (T – 80,5 %, GT – 17 %, NŽ – 0,8 %, GN – 1,3 %, N – 0,4 %), *draugiškas pokalbis* (T – 73,3 %, GT – 20,3 %, NŽ – 3 %, GN – 1,7 %, N – 1,7 %), *draugiškas darbdavys* (T – 64,8 %, GT – 22,8 %, NŽ – 6,4 %, GN – 5,6 %, N – 0,4 %), *draugiškas gestas* (T – 59,9 %, GT – 26,6 %, NŽ – 3,8 %, GN – 4,6 %, N – 5,1 %).

Palyginti su taisyklingais pavyzdžiais, respondentų nuomonė dėl netaisyklingumo yra ne tokia tvirta: tik kiek daugiau nei pusė (62,1 %) apklaustųjų mano, jog junginys *draugiškas internetas* yra netaisyklingas

²⁰ Procentai skaičiuojami tik iš pažymėtų klausimyno dalių (kai kurie respondentai vieną kitą (1–4) junginį yra palikę neįvertintą).

(GN – 26 %, NŽ – 13,1 %, GT – 1,7 %, T – 2,5 %). Kiti aiškiausi netaisyklingi junginiai yra tokie: *draugiškas teismas* (N – 58,5 %), *tokiai muzikai draugiškas režisierius* (N – 57,8 %), *draugiškas rinkai bankas* (N – 54,4 %), *pastatas, draugiškas aplinkai* (N – 52,5 %). Daugiausia abejonų dėl taisyklingumo kėlė tokie junginiai kaip *draugiškas intymumas* (NŽ – 23,8 %), *draugiškas šaržas* (NŽ – 20,5 %), *draugiškas kniaukimas* (NŽ – 18,2 %), *jie draugiški mūsų tėvynei* (NŽ – 16,5 %), *draugiškas vaiduoklis* (NŽ – 15,2 %).

Nustatant bendrąsias (ne)taisyklingumo vertinimo tendencijas (sudėjus T+GT ir N+GN), matyti tokia respondentų nuomonė (%):

Išvados

Viešosios kalbos stebėseną rodo, kad būdvardis *draugiškas* vartojamas kone dešimčia reikšmių, kuriomis apibūdinama ir žmogaus veikla bei savybės, ir bendruomenių santykiai, ir gyvūnų būdas, ir daiktų saugumas ar nekenksmingumas. Tyrimu išsiaiškinta, kad tik dalis šių reikšmių yra būdingos lietuvių kalbai.

Nustatyta, kad tiesioginės reikšmės būdvardžiu *draugiškas* apibūdinamas subjektas (objektas) turi turėti SK [+žmogus], pvz.: *draugiškas kaimynas, draugiška tauta*. Tarp analizuotų realiosios vartosenos pavyzdžių tokių yra palyginti daug (apie 38 proc.).

Metonimiškai yra atsiradusios kelios kitos reikšmės, pvz., „būdingas draugui, bičiuliškas“: *draugiškas elgesys* (*draugiškas žmogus* > *žmogus elgiasi draugiškai* > *draugiškas [žmogaus] elgesys*); *draugiškos rungtynės* (žai-

džia [kaip] *draugai* > *draugiškai* *žaidžia* > *draugiškos* *žaidynės* (*rungtynės*)). Kadangi pastarasis atvejis yra specialiosios leksikos dalis, žodynuose tikslinga jį teikti atskirai su žyma *sport*.

Nustatyta, kad būdvardžio *draugiškas* ir gyvūnus reiškiančių žodžių junginiai yra metaforinio perkėlimo atvejai. Dėl gausos realiojoje vartosenoje juos reikėtų teikti žodynuose su žyma *prk.*, o siekiant atriboti nuo skolintinių perkeltinių reikšmių galima būtų pridėti nuorodą *apie gyvūnus* arba *apie gyvas būtybes*.

Kai kurių kitų reikšmių būdvardis *draugiškas* jungiasi su daiktavardžiu, turinčiu SK [-oficialu] arba kokią nors kitą, labiau neigiamą nei teigiamą konotaciją turinčią semą, kurią sąlygiškai galima užrašyti [-neigiama], pvz., *draugiškas tonas, šaržas*. Nuo šių atvejų dėl reikšmės specifiškumo ir straipsnyje aptartų sociolingvistinių motyvų tikslinga atriboti junginyje *draugiškas(is) teismas* įgyjamą būdvardžio reikšmę „derybinis, siekiantis pamokyti, nenorintis nubausti“ ar pan. ir teikti ją su žyma *teis*.

Taigi semantinė būdvardžio *draugiškas* struktūra tiksliau galėtų būti užrašyta taip:

- 1) linkęs draugauti, draugus: *žmogus, kaimynas* /prk. (ppr. apie gyvūnus): *šuo, delfinas, vaiduoklis*;
- 2) tarpusavyje sugyvenantis, gera vienas kitam linkintis: *kolektyvas, bendruomenė; valstybės, tautos*;
- 3) būdingas draugui, bičiuliškas: *pasielgimas, nusiteikimas, santykis*;
- 4) neturintis kam būdingo oficialumo, neigiamumo: *tonas, šaržas, ironija*;
- 5) *sport*. neįeinantis į varžybų sistemą: *rungtynės, mačas*;
- 6) *teis*. (ppr. *psn.*) derybinis, neturintis siekio nubausti: *draugiškas(is) teismas*.

Sintaksinė semantinė analizė rodo, kad būdvardžio *draugiškas* reikšmės „saugus“, „nekenksmingas“, „patogus“ vidiniais kalbos dėsniais yra nepaaiškinamos, todėl laikytinos skolintinėmis iš anglų kalbos (plg. *friendly* reikšmės) ir griežtai taisytinoms kaip stumiančios iš vartosenos net keletą lietuviškų normos variantų, pvz.: *draugiškas internetas* (= *saugus internetas*), *aplinkai draugiškos* (= *aplinkai nekenksmingos, ekologiškos*) *medžiagos, vartotojui draugiškas* (= *patogus*) *prietaisas*. Paprastai netinkamai vartojamo būdvardžio *draugiškas* sintaksiniai partneriai turi kategorinį požymį [-gyvas]. Ypač svarbu nepainioti šių netaisyklingų reikšmių su perkeltinės

reikšmės atvejais, kurių galimumą įrodo metaforinis ar metoniminis reikšmės poslinkis, pvz.: *draugiškas gyvūnėlis, mažyliui draugiškas restoranas* („restorane dirbantys žmonės“).

Kalbos tvarkytojams greičiausiai reikėtų orientuotis į būdvardžio *draugiškas* sintaksinio partnerio kategorinį požymį [\pm gyvas] ir į tam tikrų semų aktualumo laipsnį, plg. *draugiška įmonė* \leftrightarrow *saugi įmonė* \leftrightarrow *patikima įmonė* \leftrightarrow *gamtai nekenkianti įmonė*.

Šaltiniai

- BO – <http://www.bone.lt/veisles/Sibiro-haskis/>.
- Collins 2007 – *Collins COBUILD Advanced Dictionary of American English*. Harper Collins Publishers.
- Čiegis, Gavenauskas 2005 – Remigijus Čiegis, Algirdas Gavenauskas. *Darnus vystymasis – poveikis gyvenimo kokybei*. http://www.ebiblioteka.lt/resursai/Konferencijos/VLVK_051028/4%20sekcija/IV01_Ciegis.pdf.
- DA – <http://draugiskasautobusiukas.lt/>.
- DAA – http://www.technologijos.lt/n/technologijos/automobiliai_ir_motociklai/S-32646/straipsnis/Ateities-automobilis-savaeigis-ir-draugiskas-aplinkai?l=2&p=1.
- DAN – <http://www.manoekonamai.lt/>.
- DD – <http://www.delfi.lt/gvyenimas/archive/draugiskiausiu-sunu-veisliu-desimtukas.d?id=62914141>.
- DI – <http://www.draugiskasinternetas.lt/lt>.
- DK – <http://mokslasplius.lt/naujienos/2012/12/08/10-kompiuteri%C5%B3-kurie-pakeit%C4%97-pasaul%C4%AF>.
- DKK – <http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/mokslo-metas/akcija-draugiska-kuprine-pasverk-savo-krepsi-ir-tu-394-242168>.
- DLKT – *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*. <http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas/>.
- DM – <http://www.draugiskasmazyliui.lt/>.
- DN – <http://namai2x2.lt/mazas/>.
- DS – <http://www.interjeras.lt/naujiena/draugiskas-aplinkai-sietynas-is-perdirbto-popieriaus>.
- DU – <http://www.vdu.lt/lt/studijos/apie-studijas-vdu/studiju-salygos-ir-aplinka/neigaliesiems-draugiskas-universitetas/>.
- DŽe – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vyr. red. Stasys Keinys. 2006. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas; taip pat <http://dz.lki.lt/>.
- GG – <http://gyvunugloba.lt/lt/adoption/g.52557/main/g.40802>.
- Gudaitytė 2012 – Kristina Gudaitytė. Grobstytojai ir snaudaliai: apie „socialistinės nuosavybės“ grobstymą LSSR pramonėje. *Naujasis židinys-Aidai*. Nr. 4, 265–274.
- LAB – Labanoro regioninio parko tvarkymo planas. <http://www.vstt.lt/VI/files/File/Territoriju%20planavimas/Parengti%20teritoriju%20planavimo%20dokumentai/Labanoras%20tikrinimui/Labanoro%20RP%20tvarkymo%20planas%202V.pdf>.
- Lyberis 2002 – Antanas Lyberis. *Sinonimų žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas*. <http://www.lkz.lt>.
- MO – <http://www.moauto.lt/>.

- NOR – <http://www.nynorge.no/lt/Ny-i-Norge-velg-sprak/Naujokas-Norvegijoje/Nau-dinga-inoti/statymai-ir-j-paeidimai/Draugikas-teismas-/>.
- PŠKC – Klaipėdos pedagogų švietimo ir kultūros centro informacija. <http://www.kpskc.lt/content/view/218/1/>.
- SK – <http://www.skelbimai.lt/skelbimas/dovanojamas-linksma-ir-draugiskas-suo-5407723>.
- ŠA – <http://www.satennai.lt/2013/10/11/po-draugisko-teismo/>.

Literatūra

- Drukteinis 2007 – Albinas Drukteinis. Sakinio semantinių struktūrų ryšiai ir semanti-nių funkcijų hierarchija. *Res humanitariae II*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 7–33.
- Drukteinytė 2003 – Vaida Drukteinytė. *Sintagminiai veiksmažodinės metaforos požymiai*. Humanitarinių mokslų daktaro disertacija. Klaipėda.
- Gudavičius 1985 – Гудавичюс А[лоиз] Й[онович]. *Сопоставительная семасиология литовского и русского языков*. Вильнюс: Мокслас.
- Gudavičius 2000 – Aloyzas Gudavičius. *Etnolingvistika*. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įm.
- Gudavičius 2013 – Aloyzas Gudavičius. Žodžio semantinė struktūra nominacijos požiūriu. *Filologija 2013 (18)*. Vilnius: BMK leidykla, 70–85.
- Jakaitienė 1988 – Evalda Jakaitienė. *Leksinė semantika*. Vilnius: Mokslas.
- Jakaitienė 2007 – Evalda Jakaitienė. Dėl sinonimijos ir daugiareikšmiškumo santykių. *Res humanitariae II*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 34–46.
- Jakaitienė 2009 – Evalda Jakaitienė. *Leksikologija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Jurgaitis 2013 – Nedas Jurgaitis. Krizės metaforos Lietuvos ir Vokietijos viešajame diskurse. *Filologija 2013 (18)*. Vilnius: BMK leidykla, 86–92.
- Juzelėnienė, Seredžiūtė, Šarkauskienė 2012 – Saulė Juzelėnienė, Viktorija Seredžiūtė, Skir-mantė Šarkauskienė. Antropomorfinės laiko metaforos šiuolaikinėje lietuvių poezijoje. *Respectus philologicus*, Nr. 22 (27). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 167–179.
- Kaulakienė ir kt. 2010 – Angelė Kaulakienė, Angelika Petrėtienė, Lina Rutkienė, Regina Žukienė. *Kalbininkų patarimai studentams: teorija ir praktika*. Vilnius: Technika.
- Kazlauskaitė 2009 – Rūta Kazlauskaitė. Mėnulio stereotipai lietuvių poezijoje. *Baltisti-ca XLIV (2)*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 355–377.
- KB – *Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijų bankas*: <http://www.vlkk.lt/lit/kon-sultacijos>.
- KK 2003 – *Kalbos konsultacijos*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Klimavičius 2008 – Jonas Klimavičius. Draugiškas, draugingas, draugus. *Kalbos kultūra*, Nr. 81. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 133–140.
- KPP – *Kalbos praktikos patarimai*. Sud. Aldonas Pupkis. 1985. Vilnius: Mokslas.
- Kvašytė, Papaurėlytė 2013 – Regina Kvašytė, Silvija Papaurėlytė. Kai kurie koncepto *liga* bruožai Lietuvos viešajame diskurse. *Filologija 2013 (18)*. Vilnius: BMK leidykla, 107–117.
- Levin, Hovav 2005 – Beth Levin, Malka Rappoport Hovav. *Argument Realization*. Cam-bridge etc.: Cambridge University Press.
- Paulauskienė 2000 – Aldona Paulauskienė. *Lietuvių kalbos kultūra*. Kaunas: Technologija.
- Pečkuvienė, Žilinskienė 2005 – Laima Pečkuvienė, Vida Žilinskienė. *Kalbos patarimai stu-dentams*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.

- Petrėnienė 2010 – Ona Petrėnienė. Metaforų vartojimas mokslo populiariamuosiuose tekstuose. *Žmogus ir žodis*, t. 12, Nr. 1. Vilnius: VPU leidykla, 128–134.
- Pikčilingis 1975 – Juozas Pikčilingis. *Lietuvių kalbos stilistika*. Vilnius: Mokslas.
- Piročkinas 1986 – Arnoldas Piročkinas. *Jono Jablonskio kalbos taisyms*. Kaunas: Šviesa.
- Slišienė 1994 – Nijolė Slišienė. *Lietuvių kalbos veiksmažodžių junglumo žodynas*: 2 t. T. 1: A–M. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Šukys 2006 – Jonas Šukys. *Kalbos kultūra visiems*. Kaunas: Šviesa.
- Ullmann 1970 – Ульман С[тефан]. Семантические универсалии. *Новое в лингвистике*, вып. 5. Москва: Прогресс, 250–299.
- Župerka 1997 – Kazimieras Župerka. Apeliatyvinės funkcijos raiška reklamos tekstuose. *Įvairių tipų tekstų / diskursų pragmatiniai faktoriai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Vaida Drukteinytė

ABOUT THE VARIOUS MEANINGS OF THE ADJECTIVE *DRAUGIŠKAS*

Summary

Observations of publicly used language show that the Lithuanian adjective *draugiškas* ‘friendly’ has almost ten meanings, which describe human actions and qualities, community relationships, characteristics of animals, the safeness and harmlessness of things. However, this research shows that only part of these meanings are characteristic in the Lithuanian language.

It has been determined that when the direct meaning of the adjective *draugiškas* describes a subject (object) it needs to have a semantic component [+person], for example: *draugiškas kaimynas*, *draugiška tauta*. It constitutes 38 % out of real use examples that were analyzed. Metonymically some other meanings have emerged, for example ‘characteristic for friend’: *draugiškas elgesys* (*draugiškas žmogus* > *žmogus elgiasi draugiškai* > *draugiškas [žmogaus] elgesys*); *draugiškos rungtynės* (*žaidžia [kaip] draugai* > *draugiškai žaidžia* > *draugiškos žaidynės* (*rungtynės*)). Since this last example forms part of specialized language in dictionaries it should be indicated as separate entrance with the sign *sport*.

It has been determined that the phrases which consist of the adjective *draugiškas* and nouns indicating animals are cases of metaphoric figurative meaning. Because of their frequent use in real usage they should be indicated in dictionaries with the sign *perk.* (figurative). And in order to distinguish them from figurative meaning borrowed from other languages an additional indication *about animals* or *about live subjects* could be added.

The adjective *draugiškas* in some meanings is used together with the noun that has semantic component [-official] or other sema that has more negative than positive connotation, that could be indicated as [-negative], for example *draugiškas tonas, šaržas*. Because of the specifics of the meaning and sociolinguistic motives described in the article it is appropriate to separate the meaning of the adjective in the phrase *draugiškas(is) teismas* where the adjective *draugiškas* has the meaning „negotiating, willing to teach, not willing to punish“ and so on and mark it with the indication *teis.* (law).

The semantic structure of the adjective *draugiškas* could be specified in this way:

1. Willing to be a friend, amicable: *žmogus, kaimynas*/ fig. (usually about animals): *šuo, delfinas, vaiduoklis*;
2. Coexisting together, wishing good to each other: *kolektyvas, bendruomenė; valstybės, tautos*;
3. Characteristic to a friend, amicable: *pasielgimas, nusiteikimas, santykis*;
4. Without formality, negativity: *tonas, šaržas, ironija*;
5. *sport.* Not included in the system of competition: *rungtynės, mačas*;
6. *law* (usually old) Negotiable, not willing to punish: *draugiškas(is) teismas*.

The syntactic and semantic analysis of the adjective *draugiškas* shows that the meanings „safe“, „harmless“, „comfortable“ are not explicable by the inner principles of the language, so they are viewed as loanwords from English (compare with the meanings of adjective *friendly*) and should be strictly corrected as eliminating some of the normative elements of Lithuanian language, pvz.: *draugiškas internetas* (= *saugus internetas*), *aplinkai draugiškos* (= *aplinkai nekenksmingos, ekologiškos*) *medžiagos*. Usually incorrectly used syntactic partners of the adjective *draugiškas* have characteristics of the category [-alive]. It is especially important not to mix these incorrect meanings with the figurative use which appropriateness is proved by a metaphoric or metonymic shift of meaning, for example: *draugiškas gyvūnėlis, mažyliui draugiškas restoranas* („restorane dirbantys žmonės“).

It is proposed to the linguist to orientate to the characteristics of the category of the adjective *draugiškas* as [+alive] and to the level of actuality of some of the semas, compare *draugiška įmonė* ↔ *saugi įmonė* ↔ *patikima įmonė* ↔ *gamtai nekenkianti įmonė*.